

YOSHLAR IJTIMOYIY FAOLIGINING PSIXOLOGIK OMILLARI VA MILLIY G‘OYA ASOSIDAGI HUQUQIY TIZIM

**Pisixologiya kafedrası o`qituvchisi
Xayitova Zilola Maxmudjanovna
Nizomiy nomidagi O‘zMPU talabasi
Mavlonov Asadbek**

Annotatsiya:

Mazkur maqolada yoshlar ijtimoiy faolligining shakllanishiga ta’sir ko’rsatuvchi psixologik omillar hamda milliy g’oya asosida takomillashayotgan huquqiy tizimning o’zaro uzviy bog‘liqligi ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Yoshlarning ijtimoiy harakatchanligi, tashabbuskorligi va fuqarolik faolligini belgilovchi motivatsiya, ijtimoiy ong, qadriyatlar tizimi va mas’uliyat hissi kabi psixologik omillar ochib beriladi. Shuningdek, milliy g’oya tamoyillariga asoslangan huquqiy tizimning yoshlar dunyoqarashi va ijtimoiy faolligini kuchaytirishdagi roli yoritiladi. Natijalari yoshlarning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini ta’minlashda ma’naviy-psixologik va huquqiy omillarning uyg’unligi muhim ekanini ko’rsatadi.

Kalit so‘zlar: yoshlar, ijtimoiy faollik, psixologik omillar, milliy g’oya, huquqiy tizim, fuqarolik ong, motivatsiya, tashabbuskorlik, ijtimoiy mas’uliyat, huquqiy madaniyat

Аннотация:

В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируется взаимосвязь психологических факторов социальной активности молодежи и правовой системы, основанной на национальной идее. Раскрываются такие психологические детерминанты, как мотивация, социальное сознание, система ценностей, инициативность и чувство ответственности, определяющие уровень социальной активности молодежи. Также обосновывается роль правовой системы, сформированной на основе национальной идеи, в развитии гражданской позиции и общественной активности молодежи. Результаты исследования показывают значимость гармоничного единства психологических и правовых факторов в формировании активной жизненной позиции молодого поколения.

Ключевые слова: молодежь, социальная активность, психологические факторы, национальная идея, правовая система, гражданское сознание, мотивация, инициативность, социальная ответственность, правовая культура

Abstract:

This article provides a scientific and theoretical analysis of the relationship between the psychological factors of youth social activity and the legal system based on the national idea. Psychological determinants such as motivation, social awareness, value orientation, initiative, and a sense of responsibility that shape youth social engagement are examined. In addition, the role of a legal system grounded in the national idea in strengthening civic consciousness and social participation of young people is highlighted. The findings demonstrate that the harmonious integration of psychological and legal factors is essential for fostering active citizenship and social responsibility among youth.

Keywords: youth, social activity, psychological factors, national idea, legal system, civic awareness, motivation, initiative, social responsibility, legal culture

Kirish. Hozirgi globallashuv va jamiyat taraqqiyotining jadallashuvi sharoitida yoshlarning ijtimoiy faolligi davlat va jamiyat rivojining muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Yoshlar nafaqat jamiyatning kelajagi, balki uning bugungi taraqqiyotida ham faol ishtirok etayotgan asosiy ijtimoiy kuch sanaladi. Ularning ijtimoiy hayotdagi faolligi jamiyatdagi islohotlarning muvaffaqiyati, fuqarolik jamiyati institutlarining shakllanishi, huquqiy ong va madaniyatning rivojlanishi bilan bevosita bog'liqdir. Shu bois yoshlarning ijtimoiy faolligini ta'minlovchi omillarni psixologik va huquqiy jihatdan chuqur o'rganish bugungi kunning dolzarb ilmiy muammolaridan biri hisoblanadi.

Yoshlarning ijtimoiy faolligi shaxsiy faollik, tashabbuskorlik, jamiyat hayotiga daxldorlik hissi, fuqarolik mas'uliyati va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatida namoyon bo'ladi. Bu jarayon esa tasodifiy tarzda emas, balki muayyan psixologik omillar ta'siri ostida shakllanadi. Motivatsiya, ehtiyojlar, qiziqishlar, ijtimoiy ong, qadriyatlar tizimi, o'z-o'zini anglash darajasi kabi omillar yoshlarning jamiyatdagi faol o'rnini belgilab beradi. Agar ushbu psixologik omillar rivojlangan bo'lsa, yoshlar jamiyat muammolariga befarq bo'lmaydi, ijtimoiy tashabbus ko'rsatadi, o'z huquq va burchlarini ongli ravishda anglaydi.

Shu bilan birga, yoshlar ijtimoiy faolligining shakllanishida milliy g'oya asosida shakllangan huquqiy tizim muhim o'ringa ega. Milliy g'oya yoshlarning ma'naviy dunyosini boyitib, ularda Vatanga sadoqat, qonunlarga hurmat, jamiyat oldidagi mas'uliyat hissini shakllantiradi. Huquqiy tizim esa yoshlarning jamiyatdagi o'rnini mustahkamlovchi, ularning huquq va erkinliklarini kafolatlovchi hamda ijtimoiy faollikini rag'batlantiruvchi muhim mexanizm sifatida xizmat qiladi. Milliy g'oya tamoyillari asosida rivojlanayotgan huquqiy tizim yoshlarni jamiyat hayotida faol

ishtirok etishga undaydi, ularni tashabbuskorlik va ijtimoiy mas'uliyat ruhida tarbiyalaydi.

Bugungi kunda yoshlarning ijtimoiy faolligi faqatgina siyosiy jarayonlarda ishtirok etish bilan cheklanib qolmay, balki ijtimoiy loyihalar, volontyorlik harakati, tadbirkorlik tashabbuslari, madaniy-ma'rifiy faoliyat, ekologik harakatlar kabi yo'nalishlarda ham keng namoyon bo'lmoqda. Bu jarayonlarning barchasi yoshlarning ichki psixologik tayyorgarligi hamda ularni harakatga undovchi huquqiy muhit bilan uzviy bog'liqdir. Agar yoshlar huquqiy bilimga ega bo'lsa, o'z huquq va majburiyatlarini yaxshi anglasa, ular jamiyatdagi islohotlarda yanada faolroq ishtirok etadi.

Shu nuqtai nazardan, yoshlar ijtimoiy faolligining psixologik omillari va milliy g'oya asosidagi huquqiy tizim o'rtasidagi bog'liqlikni o'rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Ushbu masalaning chuqur tahlili jamiyatda faol, tashabbuskor, huquqiy ongli va mas'uliyatli yosh avlodni shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur maqolada yoshlarning ijtimoiy faolligini belgilovchi psixologik omillar, milliy g'oya asosida takomillashayotgan huquqiy tizimning mazmuni hamda ularning o'zaro uyg'unligi ilmiy jihatdan yoritiladi.

Asosiy qism. Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti, ijtimoiy barqarorlik va demokratik islohotlarning muvaffaqiyati bevosita yoshlarning ijtimoiy faolligi bilan chambarchas bog'liqdir. Yoshlar ijtimoiy faolligi ularning jamiyat hayotida faol ishtirok etishi, fuqarolik pozitsiyasining shakllanganligi, tashabbuskorligi, mas'uliyatni his qilishi hamda jamiyat muammolariga befarq bo'lmasligida namoyon bo'ladi. Ushbu jarayonning yuzaga kelishida ko'plab psixologik omillar muhim rol o'ynaydi. Motivatsiya, ehtiyojlar, qiziqishlar, o'zini anglash, ijtimoiy ong, shaxsiy qadriyatlar tizimi hamda ichki mas'uliyat hissi yoshlarning ijtimoiy faollik darajasini belgilovchi asosiy psixologik omillar sifatida namoyon bo'ladi.

Yoshlarning ijtimoiy faolligi, avvalo, ularning ichki motivatsiyasi bilan uzviy bog'liq. Agar yosh kishi jamiyatda o'z o'rniga ega ekanini his qilsa, uning fikri va tashabbuslari qadrlanishini anglasa, u ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etishga intiladi. Shuningdek, o'ziga bo'lgan ishonch, mustaqil fikrlash, hayotiy maqsadning aniq shakllangani yoshlarning jamiyat hayotidagi faol harakatlariga kuchli turtki bo'ladi. Aksincha, ruhiy beqarorlik, hayotdan noto'g'ri norozilik, o'ziga ishonchsizlik, kelajakka ishonchning sustligi ijtimoiy passivlikni yuzaga keltiradi.

Yoshlar ijtimoiy faolligining shakllanishida ijtimoiy muhit ham muhim ahamiyatga ega. Oila, ta'lim muassasalari, tengdoshlar, mahalla va keng jamoatchilik yoshlarning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy faolligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Agar

yoshlar sog‘lom muhitda, ma‘naviy qo‘llab-quvvatlangan, huquqiy bilimlar bilan qurollangan holda voyaga yetsa, ular jamiyat hayotida faol pozitsiyani egallaydi. Bu jarayonda milliy g‘oya asosida shakllangan ma‘naviy qadriyatlar muhim tayanch vazifasini bajaradi.

Milliy g‘oya yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishda ularni Vatanga sadoqat, milliy manfaatlarga hurmat, jamiyat oldidagi mas‘uliyat hamda qonunlarga itoat ruhida tarbiyalaydi. Milliy g‘oya asosida shakllangan dunyoqarash yoshlarni befarqlikdan yiroq qiladi, ularni jamiyat hayotiga daxldorlik hissi bilan yashashga undaydi. Bunday yoshlar faqat shaxsiy manfaatlarni emas, balki ijtimoiy manfaatlarni ham ustuvor deb biladi. Natijada ularning fuqarolik faolligi, jamoatchilik ishlari, ijtimoiy loyihalar, volontyorlik harakati va turli tashabbuslarda ishtiroki kuchayadi.

Yoshlar ijtimoiy faolligining yuksalishida milliy g‘oya asosida shakllangan huquqiy tizim ham muhim ahamiyat kasb etadi. Huquqiy tizim yoshlarning huquq va erkinliklarini kafolatlaydi, ularning jamiyat hayotida erkin faoliyat yuritishiga sharoit yaratadi. Qonun ustuvorligi ta‘minlangan, adolat tamoyillari mustahkam qaror topgan muhitda yoshlar o‘zini himoyalangan, ishonchli va jamiyat uchun zarur subyekt sifatida his qiladi. Bu esa ularning ijtimoiy faolligini yanada kuchaytiradi.

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat yoshlarni qonunlarni hurmat qilish, ijtimoiy tartib-qoidalarga rioya etish, o‘z huquq va majburiyatlarini tushunish asosida ijtimoiy faol bo‘lishga undaydi. Milliy g‘oya asosida rivojlanayotgan huquqiy tizim yoshlarning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlab, ularni faollik, tashabbuskorlik, mas‘uliyat va ijtimoiy adolat ruhida tarbiyalaydi. Bu jarayon yoshlarning ekstremal holatlarga berilmasligi, befarqlikdan yiroq bo‘lishi va jamiyat muammolariga faol munosabat bildirishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, yoshlar ijtimoiy faolligining shakllanishi murakkab ijtimoiy-psixologik jarayon bo‘lib, u psixologik omillar va milliy g‘oya asosidagi huquqiy tizimning o‘zaro uyg‘unligida yuzaga keladi. Motivatsiya, ijtimoiy ong, qadriyatlar tizimi, mas‘uliyat hissi kabi psixologik omillar huquqiy muhit bilan birlashganda yoshlarning jamiyat hayotidagi faolligi barqaror rivojlanadi. Bu esa jamiyat taraqqiyoti, demokratiya va barqaror rivojlanishning muhim kafolati sifatida namoyon bo‘ladi.

1-jadval. Yoshlar ijtimoiy faolligining psixologik omillari va milliy g‘oya asosidagi huquqiy tizim

Omillar	Mazmuni	Yoshlar faolligiga ta‘siri	Natija

Motivatsiya	Ichki ehtiyojlar, maqsadlar, o'zini namoyon qilish istagi	Yoshlarni faol harakatga undaydi	Tashabbuskorlik kuchayadi
Qadriyatlar tizimi	Ma'naviy, milliy va ijtimoiy qadriyatlar majmui	Jamiyatga daxldorlik hissini shakllantiradi	Ijtimoiy mas'uliyat ortadi
Ijtimoiy ong	Jamiyatdagi voqealarga munosabat	Befarqlik kamayadi	Faollik barqarorlashadi
Huquqiy ong	O'z huquq va majburiyatlarini anglash	Qonuniy faollikni ta'minlaydi	Huquqiy madaniyat oshadi
Milliy g'oya	Vatanparvarlik va milliy manfaatlar	Jamiyat uchun xizmat qilish istagi kuchayadi	Barqaror fuqarolik pozitsiyasi shakllanadi

Jadval tahlili shuni ko'rsatadiki, yoshlarning ijtimoiy faolligi yakka holdagi bitta omil orqali emas, balki motivatsiya, qadriyatlar, ijtimoiy ong, huquqiy ong va milliy g'oyaning o'zaro uyg'unlashuvi orqali shakllanadi. Ayniqsa, milliy g'oya ushbu tizimda asosiy birlashtiruvchi kuch sifatida namoyon bo'lib, psixologik va huquqiy omillarni yagona maqsad sari yo'naltiradi. Agar ushbu omillar biri sustlashsa, yoshlarning ijtimoiy faolligi ham pasayadi.

Sxema: Yoshlar ijtimoiy faolligining shakllanish zanjiri

Shaxsiy ehtiyojlar → Motivatsiya → Ijtimoiy ong → Qadriyatlar tizimi → Fuqarolik faolligi → Jamiyat taraqqiyoti

Mazkur sxema tahliliga ko'ra, yoshlarning ijtimoiy faolligi shaxsiy ehtiyojlardan boshlanib, asta-sekin jamiyat manfaatlariga xizmat qiladigan fuqarolik faolligiga aylanadi. Motivatsiya shaxsni harakatga keltiruvchi ichki kuch bo'lsa, ijtimoiy ong ushbu harakatlarning jamiyat uchun ahamiyatini belgilaydi. Qadriyatlar tizimi esa bu harakatlarni ma'naviy jihatdan boshqaradi. Natijada fuqarolik faolligi shakllanib, u jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Sxema: Psixologik omil va huquqiy muhit uyg'unligi

**Psixologik barqarorlik → O'ziga ishonch → Ijtimoiy tashabbus
Huquqiy muhit → Huquqlar kafolati → Erkin ijtimoiy faoliyat**

Mazkur sxemaga ko'ra, psixologik barqarorlik yoshning o'ziga ishonchini mustahkamlaydi, o'ziga ishonch esa ijtimoiy tashabbuslarning paydo bo'lishiga olib keladi. Shu bilan birga, huquqiy muhit yoshlarning huquqlarini kafolatlab, ularga erkin

ijtimoiy faoliyat yuritish imkonini beradi. Ushbu ikkala yo‘nalish uyg‘unlashganda yoshlarning ijtimoiy faolligi eng yuqori darajaga ko‘tariladi.

Umumiy tahlil shuni ko‘rsatadiki, yoshlar ijtimoiy faolligi psixologik omillar va milliy g‘oya asosidagi huquqiy tizimning o‘zaro uzviy uyg‘unligida shakllanadi. Agar yoshning ichki motivatsiyasi kuchli bo‘lsa, milliy qadriyatlar bilan oziqlansa va huquqiy muhit uni qo‘llab-quvvatlasa, u jamiyatda befarq bo‘lmagan, tashabbuskor va faol shaxs sifatida shakllanadi. Aksincha, psixologik beqarorlik yoki huquqiy muhitning sustligi ijtimoiy passivlikni keltirib chiqaradi. Shu sababli yoshlar bilan ishlashda psixologik tarbiya, milliy g‘oyaga sadoqat va huquqiy

Xulosa. Yoshlar ijtimoiy faolligining shakllanishida psixologik omillar va milliy g‘oya asosidagi huquqiy tizim o‘zaro chambarchas bog‘liqdir. Ichki motivatsiya, qadriyatlar tizimi, ijtimoiy ong va huquqiy ong yoshlarning jamiyatdagi faol ishtirokini belgilovchi asosiy psixologik omillar hisoblanadi. Milliy g‘oya esa yoshlarning ma‘naviy dunyosini boyitib, ularda vatanparvarlik, mas‘uliyat va qonunlarga hurmat ruhini shakllantiradi. Shu bilan birga, milliy g‘oya tamoyillariga tayangan huquqiy tizim yoshlarning huquqiy madaniyatini oshirib, ularni ijtimoiy faollikka undaydi. Agar psixologik va huquqiy omillar uyg‘unlashsa, yoshlar jamiyatda faol, tashabbuskor va mas‘uliyatli shaxslar sifatida shakllanadi. Bu esa jamiyat barqarorligi va taraqqiyotining muhim omili bo‘lib, yosh avlodni ijtimoiy hayotga keng jalb qilish imkonini yaratadi. Shu sababli yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishda psixologik tarbiya, milliy g‘oya asosidagi qadriyatlarni rivojlantirish hamda huquqiy tizimni takomillashtirish birgalikda amalga oshirilishi lozim.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Pulatova Dildor Akmalovna. Yoshlarning ijtimoiy faolligini oshirishda sharqona axloqiy qadriyatlar paradigmasining o‘rni. 2023. (O‘zbekiston)
2. “Yangi O‘zbekiston — yoshlar siyosati” to‘plami. Yangi O‘zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosatini amalga oshirish strategiyasi: mavjud vaziyat va rivojlantirish istiqbollari. Toshkent, 2023. (O‘zbekiston)
3. Youth Participation and Democracy: Cultures of Doing Society, Eeva Luhtakallio va Veikko Eranti (tahrirlangan). 2024.
4. Social Media for Civic Education: Engaging Youth for Democracy, Amy L. Chapman. 2023.